

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ช้างมีความสำคัญต่อสังคมไทย เป็นเรื่องลึกซึ้งที่ยากแก่การที่จะอธิบายได้อย่างเด่นชัด เพราะมีทั้งความรัก ความชื่นชอบในความฉลาดและแสนรู้ที่มักจะกล่าวว่าเป็นสัตว์ที่เข้าใจภาษามนุษย์มากและมีญาณพิเศษในการรับรู้ในเรื่องเร้นลับบางอย่างที่ยากแก่การเข้าใจ เช่น การรู้ถึงสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นต้น นอกจากนี้ยังผสมผสานกับความเลื่อมใสศรัทธาในการเรียนรู้เกี่ยวกับช้างที่มีลักษณะพิเศษ ความรู้และความเชื่อทางศาสนา ทั้งศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์หรือฮินดู ซึ่งความเชื่อนี้มีสืบต่อกันมานานนับพันปี (ฉัตรภูษิต จันทวิษ. 2542 : 14) วิถีชีวิตของช้างแต่ดั้งเดิม ตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ช้างทุกเชือกในแผ่นดินเป็นยุทธหัตถีปัจจัยที่ใช้เป็นราชพาหนะ ราชการสงคราม การคมนาคมขนส่ง เป็นของพระมหากษัตริย์แต่เพียงผู้เดียว ทรงพระราชทานให้กับเสนา มหาอำมาตย์ ตามยศ ศักดินา ไม่แบ่งแยกออกเป็นช้างป่าช้างบ้าน ช้างที่อยู่ในป่า มีสรพนามเรียกว่า ตัว ช้างที่ถูกจับแล้วด้วยเชือกปะกำ นำมาเลี้ยงเรียกช้างบ้านมีสรพนามว่าเชือก ช้างสำคัญที่มีคุณลักษณะที่ดี รวมถึงช้างเผือก ที่ต้องนำขึ้นทูลเกล้าถวาย มีสรพนามเป็นช้าง โดยมีกรมพระคชบาล มีหน้าที่ ดูแลช้าง กรมช้างต้นจะตั้งอยู่พระนคร มีหน้าที่เลี้ยงช้างสำคัญ ช้างเผือก และช้างราชพาหนะ กรมช้างนอก กรมโขลง มีหน้าที่สอดส่องดูแลช้าง ในป่า จับช้างป่าที่มีคุณลักษณะดีนำมาใช้ในราชการ และจัดเป็นพระราชกีฬาที่ยิ่งใหญ่ คือการคล้องช้างในพนียด ส่วนกลุ่มชน ที่มีความสามารถในการ จับช้างได้ดี คือชาวภูย ซึ่งได้จับช้างเผือกของ พระเจ้าเอกทัศ พระมหากษัตริย์องค์สุดท้ายของ กรุงศรีอยุธยา ได้รับพระราชทานยศและบรรดาศักดิ์ เป็นถึงเจ้าเมือง สุรินทร์ สืบต่อจนลูกหลานปัจจุบัน ทำให้จังหวัดสุรินทร์ มีวัฒนธรรมการเลี้ยงช้างสืบต่อมา

วัฒนธรรมการเลี้ยงช้างของประเทศไทย เปลี่ยนไปตามยุคสมัยของการปกครอง ประเทศ กรมพระคชบาล ซึ่งตั้งอยู่ที่พนียดคล้องช้างพระนครศรีอยุธยา โดยมีหน้าที่เลี้ยงช้างหลวง ซึ่งอยู่ในทุ่งหลวง (เขตพื้นที่ จังหวัดสระบุรี นครนายก ปราจีนบุรี นครราชสีมา) สืบทอดมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา และได้ยกเลิกกรมพระคชบาลไปในปีพ.ศ. ๒๔๕๔ เมื่อมีการพัฒนาประเทศไทยให้ทันสมัย และมีการเลิกทาส ในรัชกาลที่ ๕ ทรงพระราชทานที่ดินให้กับราษฎรได้ทำกิน อาชีพเลี้ยงช้าง คินผู้วิชาวบ้าน อาชีพรับจ้างลากซุง ลุยป่า ซึ่งเป็นช่วงที่ยังใช้ช้างในการเดินทางเป็นพาหนะอยู่มา จนกระทั่ง การขนส่งทางบก มีถนน รถไฟ รถยนต์ ช้างเข้าสู่พื้นที่ป่าโดยอยู่ร่วมกับควาญช้าง (คนเลี้ยงช้าง) ช้างที่อยู่กับเจ้าของถูกเลี้ยงดูเป็นเสมือนหนึ่งในชีวิตครอบครัวเดียวกัน ช้างรับจ้าง

ทำงานให้ได้อาหาร ความช่างมีรายได้ สองชีวิตพึ่งพาซึ่งกันและกัน ประจวบกับพื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยมีอยู่มากมาย สามารถเลี้ยงด้วยธรรมชาติของป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ ที่ดินเริ่มถูกพัฒนาเพื่อเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ที่อยู่อาศัย มีเอกสารสิทธิ์ เกิดชุมชน และความเจริญทางวัตถุ ต่อมาได้มีการใช้ช่างจำนวนมากในงานชักลากไม้ในป่าซึ่งอุดมสมบูรณ์ไปด้วยไม้นานาชนิดโดยเฉพาะไม้สัก ซึ่งเคยเป็นสินค้าส่งออกที่ทำเงินตราต่างประเทศมาเป็นอันดับสองรองจากข้าว จึงมีการลักลอบตัดไม้ทำลายป่ากันมาก อีกทั้งมีการใช้พื้นที่ป่าทำกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การเกษตร การตั้งถิ่นฐาน รีสอร์ท เขื่อน เป็นต้น นอกจากนี้จะเป็นผลให้พื้นที่ป่าไม้ลดลงแล้ว ยังทำให้ป่าซึ่งเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยแหล่งน้ำและแหล่งอาหารของช่างลดลงด้วย ในปี พ.ศ. 2540 มีพื้นที่ป่าไม้เหลืออยู่ร้อยละ 25.6 ช่างที่เคยทำงานในป่าจึงต้องเปลี่ยนงาน เพื่อความอยู่รอดทั้งชีวิตช่างและความช่าง ช่างจำนวนมากจึงอพยพเร่ร่อนเข้ามาตะเวนหากินในเมืองใหญ่หรือเมืองท่องเที่ยวสำคัญ ๆ รวมทั้งการนำช่างเข้ามาหากินในธุรกิจท่องเที่ยว (เจริญ ไวรวัจนกุล. 2543 : 58)

จากการสำรวจของกรมปศุสัตว์พบว่าปี พ.ศ. 2508 ประเทศไทยมีช่างบ้านหรือช่างเลี้ยงจำนวนทั้งสิ้น 11,192 เชือก ลดลงเหลือจำนวน 2,560 เชือกในปี พ.ศ. 2539 (ชัยชาญ ไพศาลธรรม. 2540 : 23) และลดลงเรื่อย ๆ ปัจจุบันช่างเลี้ยงจะมีอยู่มากที่ศูนย์อนุรักษ์ช่างไทย จังหวัดลำปาง กลุ่มผู้เลี้ยงช่างจังหวัดสุรินทร์ และกลุ่มผู้เลี้ยงช่างจังหวัดชัยภูมิ เมื่อสังคมเจริญก้าวหน้ายอมส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของช่างเปลี่ยนไป จึงมีการนำช่างมาเร่ร่อน เพื่อหาอาหารให้ช่าง และการหารายได้ของความผู้เลี้ยงช่าง ช่างส่วนหนึ่งเข้าสู่ธุรกิจอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ทำงานบริการนักท่องเที่ยวนั่งช้างชมธรรมชาติ ชมโบราณสถาน ต้อนรับนักท่องเที่ยวหน้าร้านอาหาร และสถานบริการต่าง ๆ ช่างที่ยังคงใช้ชีวิตรวมทั้งวิถีชาวบ้าน ช่างเล็กซึ่งเป็นของมรดกจากบรรพบุรุษ กลุ่มช่างบ้านตากกลางอำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งถือว่าเป็นอาชีพดั้งเดิม คือ การจับช่างป่าในพื้นที่อีสาน เขมรและประเทศลาวจำหน่ายให้อยู่เพื่อรับจ้างลากซุง รัฐบาลได้ห้ามจับช่างป่ามาตั้งแต่ครั้งปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา จึงดำรงอาชีพ ดั้งเดิมอยู่ตราบเท่าปัจจุบัน และได้เปลี่ยนไปตามวิถีแห่งการพัฒนาประเทศ ก่อให้เกิดปัญหาการเลี้ยงช่างรายได้จากการเลี้ยงช่างไม่เพียงพอต่อค่าครองชีพ ภาวะหนี้สินซึ่งต้องดำเนินชีวิตคู่กันระหว่างครอบครัวของความช่างและช่างผู้เป็นเสมือนหนึ่งในชีวิตครอบครัว

การนำช่างมาเร่ร่อนส่วนใหญ่เกิดจากสาเหตุ ในฤดูกาลที่อากาศแห้งแล้ง ขาดแคลนอาหารช่างและเจ้าของไม่มีงานทำ ไม่มีรายได้ (เจริญ ไวรวัจนกุล. 2543 : 35) ตลอดจนทางด้านสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไป ภาวะหนี้สิน ความยากจนหรือความจำเป็นทางเศรษฐกิจ รวมทั้งความฟุ้งเฟ้อบริโภคนิยม วัตถุนิยม เนื่องจากเงินและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เข้ามามีส่วนสำคัญในชีวิตและตัวบ่งชี้ถึงฐานะ การปลูกยูคาลิปตัสทำให้อาหารตามธรรมชาติของช่างมีไม่เพียงพอ การใช้

สารเคมีและยาฆ่าแมลงในการทำการเกษตร ส่งผลให้ช้างไม่สามารถกินอาหารได้ ความต้องการอาหารของช้างในแต่ละวัน ทำให้คนเลี้ยงช้างไม่สามารถหาอาหารสำหรับช้างได้อย่างเพียงพอ (ศุภกิจ จิตรเพิ่มพูนผล. 2548 : 33)

กระบวนการ การนำช้างออกเร่ร่อนกลุ่มผู้เลี้ยงช้างสุรินทร์หาเงินทุนสำหรับเป็นทุนค่าใช้จ่ายในการเดินทาง เตรียมตัวในเรื่องของสุขภาพของควาญช้างและช้าง เตรียมเรื่องการกินเสบียงอาหารแห้ง ข้าว เตรียมรถในการขนส่ง เตรียมการในเรื่องที่อยู่อาศัยรวมถึงสถานที่ที่จะนำช้างออกเร่ร่อน คนเลี้ยงช้างเร่ร่อนส่วนใหญ่จะเลือกพักอาศัยที่สามารถตอบสนองความต้องการทางธรรมชาติของช้างโดยไม่คำนึงถึงความต้องการของตนเองเป็นหลัก จะเลือกสถานที่ที่มีอาหารน้ำที่พอก ให้กับช้าง และมีความปลอดภัยต่อสุขภาพของช้าง หลีกเลี้ยงสถานที่ที่เป็นของทางราชการ รวมทั้งที่สาธารณะ วัด สถานที่ที่มีขยะมาก ๆ และสถานที่ก่อสร้าง เพราะจะเป็นอันตรายต่อช้างและคน (ศุภกิจ จิตรเพิ่มพูนผล. 2548 : 38) กลุ่มอาชีพช้างแสดงละครเร่ มาจากตำบลบ้านค่าย อำเภอมือเมือง จังหวัดชัยภูมิ มีอยู่ประมาณ 14 คณะละประมาณ 4-5 เชือก ช้างส่วนใหญ่มักจะเป็นช้างเด็กและช้างวัยรุ่น ที่มีอายุระหว่าง 2 -20 ปี โดยมากช้างเหล่านี้จะถูกฝึกฝนให้มีความสามารถแสดง ดังเช่น ช้างตีลังกา เดินสองขา เล่นสูลาสูบ เป็นต้น มีพาหนะที่ใช้เคลื่อนย้ายช้างและอุปกรณ์การแสดงออกเดินสายโชว์ในพื้นที่ต่าง ๆ โดยมากจะใช้รถบรรทุกขับเคลื่อนไปตามสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งการแสดงโชว์ของช้างกลุ่มนี้ จะมีการแสดงในช่วงเวลาหัวค่ำ โดยรู้ฝ่าใบล้อมชิงรอบพื้นที่ และมีการเก็บบัตรเข้าชม การขายน้ำดื่ม น้ำอัดลม และของขบเคี้ยวบางรายมีค่าเช่าเก้าอี้ในการนั่งชม ให้บริการเสริมอีก หรือมีการขายอาหารช้างให้คนชมการแสดงไว้ป้อน เช่น กล้วย และอ้อย ตลอดจนยังมีการขายของที่ระลึกต่าง ๆ เป็นต้น ดังนั้นช้างกลุ่มนี้จะมีรายได้ค่อนข้างสูงแต่ก็มีค่ารายจ่ายเป็นเงาตามตัวมาด้วยเหมือนกัน กล่าวคือ ค่าอุปกรณ์ในการแสดง จำพวกเครื่องเสียง รั้วฝ่าใบ ค่าเช่าสถานที่ ค่ารถบรรทุกขนส่งช้าง ตระเวนโชว์ ค่าแรงงานพนักงาน ดังนั้นช้างหนึ่งคณะจะประกอบไปด้วยสิ่งต่าง ๆ ดังนี้ ช้างอายุ 2-20 ปี ไม่น้อยกว่า 5 เชือก คนงานไม่น้อยกว่า 15 คน ควาญช้างและผู้ช่วย อุปกรณ์สนามสำหรับแสดง เครื่องครัวสำหรับประกอบอาหาร หัวหน้าคณะและครอบครัว (ชัยชาญ ไพศาลธรรม. 2540 : 40)

ปัญหาของช้างเร่ร่อนของกลุ่มผู้เลี้ยงช้างสุรินทร์ ส่วนใหญ่ คือถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจและเจ้าหน้าที่เทศกิจไล่ไม่ให้เข้ามาเร่ร่อน ยึดเต็นท์ที่พักและขนของไปเสียค่าปรับที่โรงพัก เจ้าของสถานที่ขับไล่ ถูกคนเมืองบางคนขับไล่ คำว่า นำช้างมาทรมาน ในเขตเมืองมีรถมาก บางครั้งมีอุบัติเหตุรถเฉี่ยวชนช้าง (ศุภกิจ จิตรเพิ่มพูนผล. 2548 : 42) กลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านค่าย จังหวัดชัยภูมิ มี

การขนย้ายช้างข้ามพื้นที่ ซึ่งต้องทำใบอนุญาตกับเจ้าหน้าที่กรมปศุสัตว์ เพื่อควบคุมโรคระบาดสัตว์ คือ ต้องแจ้งย้ายคันทาง และปลายทาง ด้วยคณะช้างโซ่ว ต้องเคลื่อนย้ายช้างบ่อย ต้องประสบปัญหาด้านการกระทำผิดกฎหมายมีการยึดช้างกักกันโรค และดำเนินคดี การไม่ให้ความร่วมมือของรัฐ ในเรื่องการขออนุญาตใช้เสียม การให้ใช้พื้นที่ และปัญหาอุปสรรค ระหว่างช้างกับคนชมซึ่งมีอยู่บ้าง และสำคัญปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ การหารายได้ไม่พอเพียงกับรายจ่าย ความยากลำบากในการ ใช้ชีวิตที่ไม่ปกติสุขเหมือนคนอื่น ๆ การทะเลาะวิวาทกับชาวบ้านในท้องถิ่น

จากการนำช้างออกมาเร่ร่อน รัฐบาลได้หาแนวทางป้องกันมิให้ช้างมาเร่ร่อน ทำได้โดยพัฒนาแหล่งอาหารช้างพร้อม ๆ กับการสร้างงาน สร้างรายได้แก่ความ โดยให้รูปแบบการพัฒนาแหล่งอาหารช้างเป็นกระบวนการเดียวกันหรือเกี่ยวเนื่องกับการสร้างงาน สร้างรายได้แก่ความ การชี้ชวนให้คนไปเที่ยวหมู่บ้านช้างมากขึ้น ไม่ใช่มาตรการหลักของการแก้ปัญหา เป็นเพียงส่วนหนึ่งในหลาย ๆ โครงการซึ่งจะต้องจัดการอย่างเป็นระบบ (เจริญ ไวรวัจนกุล . 2543 : บทคัดย่อ)

แม้จะมีแนวทางป้องกันก็ยังมีคนนำช้างมาเร่ร่อนอีก จากการถูกผลักดันไม่ให้เข้ามาเร่ร่อนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลนั้น ผลกระทบที่เกิดขึ้นก็คือ ทำให้คนเลี้ยงช้างขาดรายได้ ไม่มีเงินเพียงพอในการดำรงชีวิตของตนเองและครอบครัว อีกทั้งช้างก็ไม่สามารถหาอาหารได้เพียงพอ กับความต้องการในแต่ละวัน ซึ่งคนเลี้ยงช้างเร่ร่อนบางคนกล่าวว่าการแก้ปัญหาที่ถูกผลักดันจากภาครัฐไม่ให้เข้ามาเร่ร่อนในเขตกรุงเทพมหานครนั้น พวกเขาจะใช้วิธีหาแหล่งที่พักอาศัยตามชานเมือง หรือตามตะเข็บของกรุงเทพฯ เช่น ถนนบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ เป็นต้น และจะพาช้างเข้ามาเดินเร่ขายอาหารในเวลาเย็น ซึ่งถ้าถูกจับได้คนเลี้ยงช้างเหล่านี้ก็จะพาช้างเดินกลับข้ามออกไปจากเขตของกรุงเทพมหานคร ซึ่งก็สามารถหลีกเลี่ยงการจับกุมหรือเจ้าหน้าที่ไม่ค่อยเข้มงวดนัก เพราะการห้ามเข้ามาของเจ้าหน้าที่นั้นห้ามเป็นบางจุด จุดไหนที่ไม่ห้ามหรือเจ้าหน้าที่ไม่ค่อยเข้มงวดนัก คนเลี้ยงช้างก็จะพาช้างเข้ามาเดินเร่ขายอาหารช้าง อย่างไรก็ตามจากการถูกผลักดันไม่ให้พาช้างเข้ามาเร่ร่อนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล มีผลทำให้คนเลี้ยงช้างส่วนหนึ่งขาดรายได้ หรือมีรายได้น้อยลง ไม่สามารถหาเงินได้เพียงพอหรือหาได้ทันการนำไปคืนทุนที่กู้ยืมมา ทำให้คนเลี้ยงช้างต้องลักลอบพาช้างเข้ามาเร่ร่อนและใช้ระยะเวลาในการหารายได้อยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลนานขึ้นกว่าเดิม และยังเป็นผลทำให้มีกลุ่มคนเลี้ยงช้างเร่ร่อนตามชานเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น เพราะกลุ่มคนเลี้ยงช้างเร่ร่อนกลุ่มเดิมก็ยังไม่ยอมกลับไปและกลุ่มคนเลี้ยงช้างเร่ร่อนกลุ่มใหม่ก็เข้ามาเพิ่ม

กลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านค่าย จังหวัดชัยภูมิ มีจำนวน 14 คณะ มีช้างอยู่ประมาณ คณะละ 5-8 เชือก ทั้งหมดจะมีช้างประมาณ 65 – 80 เชือก ช้างส่วนใหญ่จะเป็นช้างเล็ก อายุ 2 – 20 ปี วางคิวการแสดง ทั่วประเทศ กับกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านตากกลาง จังหวัดสุรินทร์ จากข้อมูลของ นายสัตวแพทย์อลงกรณ์ มหรรณพ พบว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 เป็นต้นมา มีจำนวนช้างเร่ร่อน เดือนละ 30 -40 เชือก เพิ่มขึ้นเป็น 60 เชือกต่อเดือน สภาพการนำช้างมาเร่ร่อนเน้นในเขตของ กรุงเทพมหานคร และปริมณฑลจังหวัดโดยรอบกรุงเทพและเมืองใหญ่ที่มีผู้คนจำนวนมาก (ศุภกิจ จิตรเพิ่มพูนผล. 2548 : 3)

จากปรากฏการณ์ของการนำช้างมาเร่ร่อนของ 2 กลุ่ม ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะมีแนวทางการป้องกันอย่างไรหาแนวทางการพัฒนาอย่างไร ก็พบว่ายังมีปรากฏการณ์การนำช้างมาเร่ร่อนอีกทำให้ผู้วิจัยในฐานะเป็นเจ้าของปางช้าง จึงพิจารณาเห็นความสำคัญที่จะศึกษาสาเหตุ กระบวนการ และปัญหาของกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านค่าย จังหวัดชัยภูมิ กับกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านตากกลาง จังหวัดสุรินทร์ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาวิถีชีวิตของช้าง และนำข้อมูลมาเป็นแผนการพัฒนาของกลุ่มผู้เลี้ยงช้างต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสาเหตุการนำช้างมาเร่ร่อนของกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านค่าย จังหวัดชัยภูมิ กับกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านตากกลาง จังหวัดสุรินทร์
2. เพื่อศึกษากระบวนการนำช้างมาเร่ร่อนของกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านค่าย จังหวัดชัยภูมิ กับกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านตากกลาง จังหวัดสุรินทร์
3. เพื่อศึกษาปัญหาการนำช้างมาเร่ร่อนของกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านค่าย จังหวัดชัยภูมิ กับกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านตากกลาง จังหวัดสุรินทร์

ความสำคัญของการวิจัย

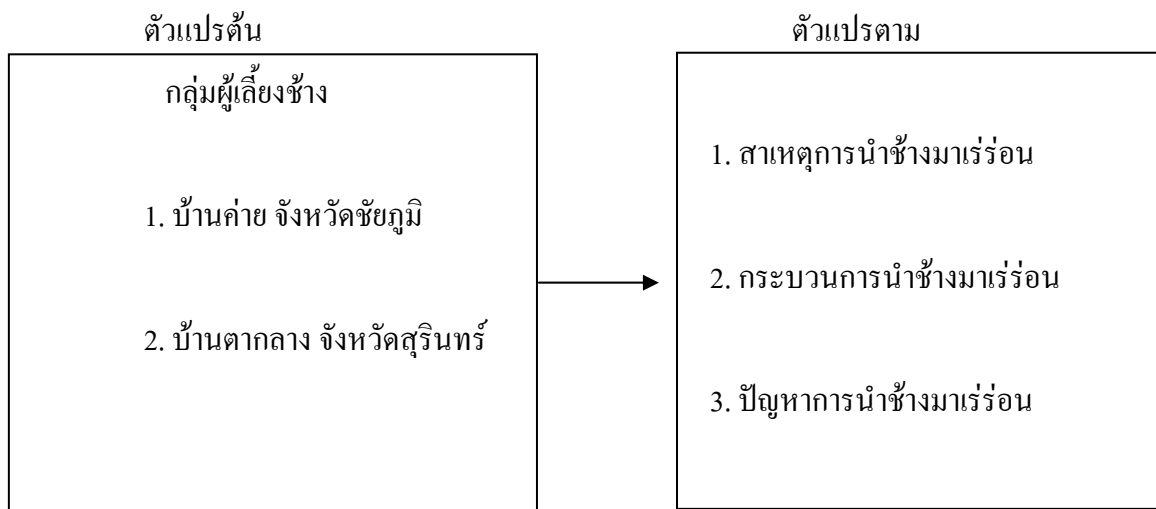
ผลการวิจัยสาเหตุ กระบวนการ และปัญหาของการนำช้างมาเร่ร่อนของกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านค่าย จังหวัดชัยภูมิ กับกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านตากกลาง จังหวัดสุรินทร์ ได้ทราบองค์ความรู้เกี่ยวกับสาเหตุ กระบวนการ และปัญหาการนำช้างมาเร่ร่อน อันเป็นคุณค่าต่อการพัฒนาของกลุ่มผู้เลี้ยงช้างตลอดจนเป็นแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการนำช้างมาเร่ร่อน และสนับสนุนวิถีชีวิตของช้างให้อยู่คู่กับสังคมไทยได้อย่างถูกต้อง ดำรงชีวิตคู่กับสังคมต่อไป

ขอบเขตการวิจัย

1. หน่วยในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ผู้เลี้ยงช้างในกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านค่าย จังหวัดชัยภูมิ และกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านตากกลางจังหวัดสุรินทร์
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
 - 2.1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ผู้เลี้ยงช้างในกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านค่าย จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 14 คน และกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านตากกลาง จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 165 คน
 - 2.2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้เลี้ยงช้างใน กลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านค่าย จังหวัดชัยภูมิ กับกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านตากกลาง จังหวัดสุรินทร์ กลุ่มละ 10 คน รวม 20 คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling) ตามกลุ่มช้างที่นำช้างออกมาเร่ร่อนในปัจจุบันและมาอาศัยอยู่ในจังหวัดที่อยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ปทุมธานี นนทบุรี พระนครศรีอยุธยา เชียงใหม่ เชียงราย น่าน แพร่ พิษณุโลก พิจิตร กำแพงเพชร นครสวรรค์ อุทัยธานี ชลบุรี และนครราชสีมา
3. เนื้อหาที่นำไปใช้ในการศึกษาค้นคว้า ประกอบไปด้วย สาเหตุ กระบวนการ และปัญหาการนำช้างมาเร่ร่อนในปี พ.ศ. 2551 ของกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านค่าย จังหวัดชัยภูมิ กับกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านตากกลาง จังหวัดสุรินทร์
4. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบไปด้วยตัวแปรต้นคือ กลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านค่าย จังหวัดชัยภูมิ และกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านตากกลางจังหวัดสุรินทร์ และตัวแปรตามคือ สาเหตุการนำช้างมาเร่ร่อน กระบวนการนำช้างมาเร่ร่อน และปัญหาการนำช้างมาเร่ร่อน

กรอบแนวคิด

ในการวิจัยเรื่องการศึกษาสาเหตุ กระบวนการ และปัญหาการนำช้างมาเร่ร่อนของกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านค่ายจังหวัดชัยภูมิ กับกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านตากกลาง จังหวัดสุรินทร์ได้นำกรอบแนวคิดเกี่ยวกับสาเหตุ กระบวนการ และสาเหตุการนำช้างมาเร่ร่อน มาจากผลงานวิจัยของนักวิชาการ เช่น นัทมน์ คงเจริญ (2538 : 12) กังสาดล กนกหงส์ (2544 : 52) และศุภกิจ จิตรเพิ่มพูนผล (2548 : 68) สอดคล้องกับข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านค่าย จังหวัดชัยภูมิ และกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านตากกลาง จังหวัดสุรินทร์ มาเป็นกรอบการวิจัยดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

สาเหตุการนำช้างมาเร่ร่อน หมายถึง เหตุผลสำคัญที่ผู้เลี้ยงช้างนำช้างมาเร่ร่อนออกจากภูมิลำเนาซึ่งมีสาเหตุมาจากด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมของช้างและผู้เลี้ยงช้าง

กระบวนการนำช้างมาเร่ร่อน หมายถึง ขั้นตอนและวิธีการที่ผู้เลี้ยงช้างได้นำช้างมาเร่ร่อนออกจากภูมิลำเนา โดยแบ่งเป็นขั้นตอนการเตรียมการก่อนนำช้างมาเร่ร่อน ระหว่างนำช้างมาเร่ร่อน และการนำช้างกลับภูมิลำเนา โดยแต่ละขั้นตอนมีกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

ขั้นตอนการเตรียมการก่อนนำช้างมาเร่ร่อน หมายถึง กิจกรรมที่ผู้เลี้ยงช้างได้มีการเตรียมการเลี้ยงช้างและดูแลช้าง การจัดหาใบอนุญาตเคลื่อนย้ายช้าง ตัวรูปพรรณช้าง และใบรับรองของช้าง กิจกรรมการทำการแสดง และการเตรียมอาหาร วัสดุอุปกรณ์ประกอบการแสดง พาหนะ และการศึกษาเส้นทางการเดินทางมาเร่ร่อน

ระหว่างการนำช้างมาเร่ร่อน หมายถึง กิจกรรมที่ผู้เลี้ยงช้าง ได้กระทำการตั้งแต่การเดินทาง การใช้พาหนะ กิจกรรมการแสดงของช้าง การจำหน่ายอาหารผลิตภัณฑ์ของช้าง การประกอบอาหาร การใช้เวลาการแสดงและการพักผ่อน

การนำช่างกลับภูมิลำเนา หมายถึง กิจกรรมที่ผู้เลี้ยงช้างได้กระทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อการเดินทางกลับภูมิลำเนา ตั้งแต่พาหนะการเดินทางกลับกิจกรรมการแสดงเส้นทางกลับภูมิลำเนาและรายได้

ปัญหาการนำช้างมาเร่ร่อน หมายถึง สิ่งที่เป็นอุปสรรคของเจ้าของช้างที่นำช้างมาเร่ร่อนออกจากภูมิลำเนาเกิดปัญหาต่างๆ ในการนำช้างมาเร่ร่อนซึ่งประกอบไปด้วย ตัวช้าง และเจ้าของช้างมาเร่ร่อน ประกอบด้วยด้านสังคม ด้านกฎหมาย ด้านที่พักอาศัยและอาหาร ด้านสุขภาพอนามัยของช้าง

กลุ่มผู้เลี้ยงช้าง บ้านค่าย จังหวัดชัยภูมิ หมายถึง เจ้าของคณะโชว์ช้าง มีภูมิลำเนา อยู่ที่ตำบลบ้านค่าย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิและได้นำช้างมาเร่ร่อน

กลุ่มผู้เลี้ยงช้าง บ้านตากกลาง จังหวัดสุรินทร์ หมายถึง ผู้ครอบครองช้างที่มีภูมิลำเนา ตำบลตากกลาง อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์และได้นำช้างมาเร่ร่อน

ผู้เลี้ยงช้าง หมายถึง บุคคลที่มีอาชีพเลี้ยง หรือมีช้างอยู่ในการปกครอง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบสาเหตุของการนำช้างมาเร่ร่อนของกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านค่าย จังหวัดชัยภูมิ กับกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านตากกลาง จังหวัดสุรินทร์
2. ทราบกระบวนการนำช้างมาเร่ร่อนของกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านค่าย จังหวัดชัยภูมิ กับกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านตากกลาง จังหวัดสุรินทร์
3. ทราบปัญหาการนำช้างมาเร่ร่อนของกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านค่าย จังหวัดชัยภูมิ กับกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านตากกลาง จังหวัดสุรินทร์
4. เป็นข้อมูลสารสนเทศในการวางแผนพัฒนากลุ่มผู้เลี้ยงช้าง ให้มาดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้
5. สามารถนำผลงานวิจัยไปใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการนำช้างมาเร่ร่อนในสังคมไทยได้ต่อไป
6. เป็นแนวทางให้รัฐบาลสามารถเข้ามาแก้ไขปัญหาการนำช้างออกมาเร่ร่อนอย่างจริงจัง และสามารถช่วยเหลือคนเลี้ยงช้างสามารถดำรงชีวิตอยู่ที่ภูมิลำเนาโดยไม่ต้องออกมาเร่ร่อนอีก

7. สามารถนำผลการศึกษาไปเป็นแนวทางในการวางแผนการจัดการดูแลการนำช้างมา
เร่ร่อนของกลุ่มผู้เลี้ยงช้างต่อไป